

Sygn. akt XVC695/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 stycznia 2017 r.

Sąd Okręgowy w Gdańsku w XV Wydziale Cywilnym w składzie:

Przewodniczący: SSO Ewa Tamowicz

Protokolant: sekr. Joanna Serezińska

po rozpoznaniu w dniu 20 grudnia 2016 r.

sprawy z powództwa A. M.

przeciwko P. M. i małoletniej W. M.

o zapłatę

1. Zasądza od pozwanej małoletniej W. M. na rzecz powódki A. M. kwotę 78 401 zł. (siedemdziesiąt osiem tysięcy czterysta jeden złotych) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 4 grudnia 2014 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. i odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty.
2. Oddala powództwo przeciwko małoletniej W. M. w pozostałym zakresie.
3. Oddala powództwo przeciwko pozwanemu P. M..
4. Znosi koszty postępowania pomiędzy powódką i pozwaną małoletnią W. M..
5. Zasądza od powódki A. M. na rzecz pozwanego P. M. kwotę 7 217 zł. (siedem tysięcy dwieście siedemnaście złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.
6. Nakazuje ściągnąć od powódki A. M. na rzecz Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w Gdańsku kwotę 1 297,66 zł. (jeden tysiąc dwieście dziewięćdziesiąt siedem złotych 66/100) tytułem kosztów opinii biegłej.
7. Odstępuje od obciążenia pozwanej małoletniej W. M. kosztami postępowania na rzecz Skarbu Państwa.

UZASADNIENIE

Powódka A. M. w pozwie (k. 3-7) skierowanym przeciwko P. M. i małoletniej W. M. wnosila o zasądzenie solidarnie od pozwanych kwoty 200 975 zł. wraz z odsetkami ustawowymi od dnia wytoczenia powództwa. Domagała się także zasądzenia zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

W uzasadnieniu powódka wywiodła, że spadkodawczyni A. M. zmarła dnia 24 marca 2010 r. Na podstawie testamentu spadek po niej nabył pozwany (ojciec spadkodawczyni) w 2142/9021 i pozwana jako przyrodnia siostra spadkodawczyni nabyła spadek w 6879/9021. Spadkodawczyni nie miała dzieci, była wdową i wobec tego spadek po niej z ustawy dziedziczyliby powódka i pozwany będący jej rodzicami każde w 1/2 części. W skład spadku wchodziły: samochód T. (...) z roku 2006; nieruchomość przy ul. (...) w G.; nieruchomość gruntowa w W. zapisana w księdze wieczystej (...). Łączną wartość spadku określono na 803 900 zł. Ponieważ należny powódce zachówek odpowiadałby wartością połowie należnego jej udziału w spadku wynosi on 200 975 zł. Pismem z dnia 18 sierpnia 2014 r. powódka wezwała pozwanych do dobrowolnej zapłaty zachowku, lecz bezskutecznie.

Na koniec powódka wywiodła, że dochowała ustawowego pięcioletniego terminu na wniesienie pozwu w tej sprawie, gdyż testament został otwarty i ogłoszony w dniu 24 marca 2011 r.

Pozew został wniesiony do Sądu Okręgowego w Gdańsku w dniu 22 sierpnia 2014 r. (koperta k. 90).

W odpowiedzi na pozew (k. 132-135) pozwani wnosili o oddalenie powództwa i zasądzenie zwrotu kosztów postępowania.

W uzasadnieniu pozwani wywiedli, że pozwany P. M. jako ojciec spadkodawczyni sam jest uprawniony do zachowku po niej odpowiadającego wartości 1/4 spadku. Jest on jednak powołany do spadku w 2142/9021 części, a więc w udziale mniejszym niż 1/4 spadku. Skoro nie odziedziczył więcej niż jego własny zachówek, nie ponosi odpowiedzialności za zachówek należny powódce.

Dalej pozwani wywiedli, że wartość spadku powódka ustaliła na podstawie wartości przyjętych w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, przy czym były to wartości na dzień testowania, a nie otwarcia spadku. Powódka nie uwzględniła długów spadkowych i obciążeń spoczywających na przedmiotach należących do spadku. Przedmioty te nabyte zostały z kredytów, a podstawą ustalenia zachowku jest wartość czysta spadku. Zdaniem pozwanych, należało też uwzględnić koszty utrzymania mieszkania chociażby w zakresie opłat eksploatacyjnych i funduszu remontowego za 57 miesięcy po 420 zł., to jest łącznie 23 940 zł.

Pozwani wywiedli także, że roszczenie powódki stanowi nadużycie prawa podmiotowego w rozumieniu przepisu art. 5 kc. Powódka nie przyczyniła się w żadnej mierze do powstania majątku spadkowego, a ze spadkodawczynią utrzymywała jedynie sporadyczny kontakt i nie zapewniała jej wsparcia, ani w czasie choroby nowotworowej męża, ani w czasie żałoby po nim, jak i w czasie ciężkiej choroby nowotworowej samej spadkodawczyni. Utrzymywała ze spadkodawczynią zdawkowy kontakt telefoniczny i rzadko się z nią widywała.

W wyniku podziału majątku z byłym mężem (pозwanym) powódka otrzymała pensjonat w S., który wbrew ustaleniom rodzinnym zbyła nie przekazując spadkodawczyni jakiegokolwiek części ze sprzedaży. Jest właścicielką mieszkania i otrzymuje emeryturę. Jej sytuacja materialna jest więc dobra i nie uzasadnia uprawnienia do zachowku pojmowanego jako zabezpieczenie członków najbliższej rodziny zmarłego.

Sąd ustalił o zważył, co następuje:

Bezspornym w sprawie jest, że powódka jest matką spadkodawczyni A. Ł., pozwany P. M. jest jej ojcem, pozwana W. M. jest przyrodnią siostrą spadkodawczyni. Ma ona jeszcze brata P. M. będącego synem powódki i pozwanego.

Bezspornym jest i to, że powódka urodziła się (...) i w chwili śmierci spadkodawczyni pracowała zawodowo w L..

Postanowieniem z dnia 3 lipca 2014 r. wydanym przez Sąd Rejonowy Gdańsk-Północ w Gdańsku w sprawie XIIIINs2205/10 stwierdzono nabycie spadku po A. Ł., zmarłej dnia 24 marca 2010 r., na rzecz W. M. (pозwanej) w 6879/9021 części i na rzecz P. M. (pозwanego) w 2142/9021 części. Nabycie spadku nastąpiło na podstawie testamentu własnoręcznego spadkodawczyni z lutego 2009 r. otwartego i ogłoszonego w dniu 24 marca 2011 r. w sprawie XIIIINs2206/10 tego samego Sądu.

W testamencie tym poza powołaniem spadkobierców, spadkodawczyni poleciła pozwanemu sprzedać nieruchomości w W. i z uzyskanej ceny spłatać kredyt zaciągniętego na zakup mieszkania przy ul. (...). Pozostałą ze sprzedaży kwotę spadkodawczyni przeznaczyła dla dzieci chrzestnych swoich i jej nieżyjącego już wówczas męża poprzez ustanowienie zapisów kwot 70 000 zł. dla J. R. i po 20 000 zł. dla D. A. oraz R. B.. Pozostałą kwotę spadkodawczyni uczyniła przedmiotem zapisu na rzecz J. i J. Ł.. Spadkodawczyni poleciła także, aby po śmierci powódki jej udział w mieszkaniu w (...) został przekazany J. R..

W postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku powódka kwestionowała ważność testamentu spadkodawczyni.

Dowód: postanowienie z dnia 3 07 2014 r. k. 215, uzasadnienie k. 216-226, protokół otwarcia i ogłoszenia testamentu k. 214, testament k. 211-213 akt.

Bezspornym w sprawie jest, że to powódka kwestionowała postanowienie z dnia 3 lipca 2014 r. o stwierdzeniu nabycia spadku na rzecz pozwanych i dlatego postanowienie to uprawomocniło się w dniu 3 grudnia 2014 r. (protokół rozprawy z dnia 20 stycznia 2015 r. – czas 00:16:48 – 00:16:59).

Powódka od grudnia 2001 r. mieszkała i pracowała w Londynie. Utrzymywała ze spadkodawczynią kontakty telefoniczne i sms-owe. Odwiedzała ją w czasie swoich przyjazdów do Polski, ale nie zawsze. Spadkodawczynią była u powódki w Londynie w 2002 r., gdy mąż spadkodawczyni przebywał na manewrach w Szkocji. Pomagała jej w urzędzeniu się w Londynie i latała do niej, gdy spadkodawczyni miała problemy w Anglii. Ostatni raz powódka widziała spadkodawczynią na dziesięć dni przed śmiercią. Była wówczas w domu na przepustce ze szpitala. W relacjach powódki ze spadkodawczynią poruszane były kwestie nowego związku pozwanego, rozliczeń majątkowych, w tym domu w S. i mieszkania w (...). Miało to wpływ na ton i klimat rozmów.

W latach od 2002 do 2010 powódka przesyłała pozwanej, z różną częstotliwością, kwoty od 50 (...) do 582 (...). Kwoty te stanowiły formę pomocy dla spadkodawczyni w związku z chorobą jej męża, a potem spadkodawczyni.

W dniu 12 sierpnia 2003 r. powódka sprzedała swemu synowi – bratu spadkodawczyni – P. M. prawo własności nieruchomości – pensjonatu w S., które nabyła między innymi na podstawie umowy o podział majątku wspólnego zawartej z pozwanym P. M..

Dowód: potwierdzenia wpłat k. 197-203, umowa z 12 08 2003 r. k. 558-560, zeznania powódki na rozprawie dnia 12 03 2015 r. (czas 00:06:18-00:46:14) i na rozprawie dnia 15 09 2015 r. (czas 00:30:13-00:50:13), zeznania pozwanego P. M. na rozprawie dnia 30 04 2015 r. (czas 01:01:48-01:26:39) i na rozprawie dnia 22 10 2015 r. (czas 00:03:58-00:37:21), zeznania przedstawicielki ustawowej małoletniej pozwanej – matki I. M. na rozprawie dnia 30 04 2015 r. (czas 01:26:39-01:41:21) i na rozprawie dnia 22 10 2015 r. (czas 00:37:36-00:49:48), zeznania świadków na rozprawie dnia 30 04 2015 r.: J. O. (czas 00:13:58-00:40:09), J. Ł. (czas 00:40:09-00:50:30), N. A. (czas 00:50:30-01:01:48), zeznania świadków na rozprawie dnia 18 06 2015 r.: E. P. (czas 00:10:56-00:30:08), I. K. (czas 00:30:08-01:00:12), M. K. (czas 01:00:33-01:21:20), P. M. (czas 01:21:20-02:00:00).

W skład spadku po spadkodawczyni wchodzi działka gruntu nr (...) położona w W., gmina S., województwo (...) zapisana w księdze wieczystej (...) Sądu Rejonowego w Wejherowie.

Na zakup tej działki spadkodawczyni i jej mąż w dniu 9 listopada 2006 r. zacięgnęli kredyt mieszkaniowy w (...) Bank (...) S.A. Na dzień śmierci spadkodawczyni, to jest 24 marca 2010 r. zadłużenie z tytułu tego kredytu wynosiło 27 412,77 CHF – kapitał i 64,08 CHF – odsetki. Łącznie zadłużenie wynosiło 27 476,85 CHF.

Po śmierci spadkodawczyni spłat tego kredytu dokonywali wyłącznie pozwany i jego żona.

Wartość tego prawa do nieruchomości według stanu na dzień śmierci spadkodawczyni i cen aktualnie obowiązujących strony zgodnie ustaliły na kwotę 171 000 zł. – rozprawa z dnia 22 września 2016 r. (czas 00:09:37 – 00:10:46).

Dowód: umowa kredytu z dnia 9 11 2006 r. k. 140-152, pismo R.P. z dnia 16 06 2015 r. k. 304, zestawienie wpłat k. 305, zeznania pozwanego P. M. na rozprawie dnia 30 04 2015 r. (czas 01:01:48-01:26:39) i na rozprawie dnia 22 10 2015 r. (czas 00:03:58-00:37:21).

W skład spadku wchodzi także samochód osobowy T. (...). Na zakup tego samochodu spadkodawczyni i jej mąż zacięgnęli kredyt w (...) Bank (...) Spółka Akcyjna w W.. Na dzień śmierci spadkodawczyni, to jest 24 marca 2010 r. zadłużenie z tytułu tego kredytu wynosiło 14 060,12 zł.

Po śmierci spadkodawczyni spłat tego kredytu dokonywał wyłącznie pozwany.

Wartość tego samochodu według stanu na dzień śmierci spadkodawczyni i cen aktualnie obowiązujących strony zgodnie ustaliły na kwotę 16 000 zł. – rozprawa z dnia 9 czerwca 2016 r. (czas 00:47:54 – 00:53:25).

Dowód: umowa kredytu na zakup samochodu k. 154, informacja T. Bank z dnia 2 06 2015 r. k. 284, zeznania pozwanego P. M. na rozprawie dnia 30 04 2015 r. (czas 01:01:48-01:26:39) i na rozprawie dnia 22 10 2015 r. (czas 00:03:58-00:37:21).

W skład spadku wchodzi także prawo odrębnej własności lokalu mieszkalnego przy ul. (...) w G.. Na zakup tego prawa spadkodawczyni i jej mąż w dniu 5 września 2005 r. zaciągnęli kredyt w (...) Bank (...) S.A. w W.. Na dzień śmierci spadkodawczyni, to jest 24 marca 2010 r. zadłużenie z tytułu tego kredytu wynosiło 52 996,37 CHF, co stanowiło równowartość 144 038,83 zł. według kursu średniego (...) podawanego przez NBP – 1 CHF = 2,7179 zł.

Po śmierci spadkodawczyni spłat tego zadłużenia dokonywał wyłącznie pozwany.

Wartość tego prawa do lokalu według stanu na dzień śmierci spadkodawczyni i cen aktualnie obowiązujących strony zgodnie ustaliły na kwotę 438 000 zł. – rozprawa z dnia 22 września 2016 r. (czas 00:09:37 – 00:10:46).

Dowód: umowa kredytu k. 155-157v, informacja (...) Bank (...) z dnia 15 05 2015 r. k. 276, pismo (...) Bank (...) z dnia 11 08 2015 r. k. 340, zeznania pozwanego P. M. na rozprawie dnia 30 04 2015 r. (czas 01:01:48-01:26:39) i na rozprawie dnia 22 10 2015 r. (czas 00:03:58-00:37:21).

W skład spadku wchodzi także środki pieniężne zgromadzone na rachunkach bankowych w kwotach:

- 0,58 (...) i 179,21 (...) w N. Bank w L.;
- 74,73 zł., 4 138,91 zł., 13 751,62 zł. w Raiffeisen P.;
- 62,70 USD w Banku (...);

Dowód: pisma N. Bank k. 389, 391, tłumaczenia k. 388, 390, pismo R. P. z dnia 20 04 2016 r. k. 478, pismo (...) z dnia 31 10 2016 r. k. 580, pismo R. P. z dnia 7 11 2016 r. k. 582 akt.

Na dzień 18 sierpnia 2014 r. powódka datowała pisma, w których zawarła wezwanie pozwanych solidarnie do zapłaty zachowku w kwocie 200 975 zł. w terminie do dnia 27 sierpnia 2014 r. Do akt sprawy nie złożono ani dowodu nadania ani doręczenia tych pism pozwany.

Dowód: pisma z dnia 18 08 2014 r. k. 83,84 akt.

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie dokumentów złożonych do akt przez strony oraz uzyskanych przez Sąd, zeznań stron, zeznań świadków J. O., J. Ł., N. A., E. P., I. K., M. K., P. M., A. H..

Ustalenia faktyczne poczyniono na podstawie dokumentów szczegółowo wyżej opisanych, które zostały złożone do akt przez strony i które Sąd uzyskał w toku postępowania. Dowody te nie budziły wątpliwości, co do ich wiarygodności. Nie były też kwestionowane przez strony reprezentowane przez profesjonalnych pełnomocników. Dowód z tych dokumentów został przeprowadzony na rozprawach w dniach 22 września i 20 grudnia 2016 r.

Sąd nie brał pod uwagę pozostałych dokumentów znajdujących się w aktach jako, że ich treść nie miała znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy. Szczególnie chodzi tu o opinie załączone do pozwu, albowiem ostatecznie strony zgodnie ustaliły wartości nieruchomości i samochodu wchodzących w skład spadku.

Na podstawie zeznań powódki przesłuchanej w charakterze strony ustalono relacje pomiędzy nią i spadkodawczynią, a także formy utrzymywania kontaktów rodzinnych i skład spadku po spadkodawczyni. Zeznania te Sąd uznał za wiarygodne jako zbieżne z zeznaniami przesłuchanych świadków.

Odnosnie składu majątku spadkowego, Sąd jednak nie dał wiary twierdzeniom powódki jakoby w skład spadku wchodził udział w 1/2 prawa własności niezabudowanej nieruchomości przy ul. (...) w G.. Z zeznań pozwanego na rozprawie 22 października 2015 r. wynika jednoznacznie, że w chwili śmierci spadkodawczyni nie była już ona współwłaścicielką tej nieruchomości. Powódka reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika nie wykazała, aby było inaczej, a zgodnie z art. 6 kc obowiązek dowodowy w tym zakresie na niej spoczywał.

Sąd dał wiarę zeznaniom pozwanego P. M. odnośnie składu spadku, długów spadkowych oraz relacji pomiędzy powódką i spadkodawczynią. Zeznania te są zbieżne ze zgromadzonymi w aktach dokumentami oraz z zeznaniami pozwanej I. M. i przesłuchanych świadków. Wskazać jednak należy, że Sąd te relacje ocenił odmiennie niż pozwany uznając, że stosunki te były poprawne, a tym samym uznał, że wywiedzenie pozwu w tej sprawie nie stanowiło nadużycia prawa przez powódkę, o czym będzie mowa niżej.

Sąd dał wiarę zeznaniom I. M. – matki małoletniej pozwanej przesłuchanej w charakterze strony z tych samych względów, dla jakich za wiarygodne uznał zeznania pozwanego P. M..

Na podstawie zeznań świadków J. O., J. Ł. i N. A. przesłuchanych na rozprawie 30 kwietnia 2015 r. ustalono relacje pomiędzy powódką i spadkodawczynią. Zeznania te Sąd uznał za wiarygodne jako wzajemnie zbieżne i zbieżne z zeznaniami stron oraz pozostałych świadków.

Sąd nie dał jednak wiary twierdzeniom świadka N. A. jakoby po śmierci męża spadkodawczyni (2008 r.) powódka nie utrzymywała kontaktów ze spadkodawczynią. Przeczą temu zeznania stron oraz świadków O. i Ł..

Podobne okoliczności ustalono na podstawie zeznań przesłuchanych na rozprawie dnia 18 czerwca 2015 r. świadków: E. P., I. K., M. K. i P. M. oraz na podstawie zeznań świadka A. H. z rozprawy dnia 15 września 2015 r.

Zeznania te Sąd uznał za wiarygodne jako wzajemnie zbieżne i zbieżne z zeznaniami stron.

Sąd dopuścił i przeprowadził dowód z opinii biegłej z zakresu szacowania nieruchomości E. C. celem ustalenia wartości nieruchomości w W. i przy ul. (...) w G.. Opinia biegłej była kwestionowana przez strony i ostatecznie Sąd nie brał jej pod uwagę. Strony, bowiem zgodnie ustaliły wartości nieruchomości na rozprawie dnia 22 września 2016 r.: prawa do lokalu na kwotę 438 000 zł., prawa własności działki w W. na kwotę 171 000 zł.

Wartość samochodu T. ustalono na kwotę 16 000 zł. na rozprawie dnia 9 czerwca 2016 r.

Roszczenie powódki jest zasadne jedynie w części.

Powódka domagała się od obojga pozwanych solidarnie zapłaty kwoty 200 975 zł. tytułem zachowku po A. Ł.. Pozwani są jej spadkobiercami testamentowymi: małoletnia pozwana W. M. w 6879/9021 części i pozwany P. M. w 2142/9021 części. Bezspornym w sprawie jest, że powódka jest matką spadkodawczyni, pozwany jej ojcem, a pozwana przyrodnią siostrą.

Ponieważ spadkodawczyni była wdową i nie miała zstępnych, gdyby nie sporządziła testamentu, cały spadek przypadłby jej rodzicom w częściach równych (art. 932 par. 3 kc).

Na podstawie przepisu art. 991 par. 1 k.c., zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni - dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach - połowa wartości tego udziału (zachowek). Na podstawie przepisu par. 2 art. 991 k.c., jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia. Zatem powódka należy do kręgu osób uprawnionych do zachowku po spadkodawczyni będącej jej córką.

W pierwszej kolejności należy rozpoznać podniesiony w odpowiedzi na pozew zarzut nadużycia prawa. Jego uwzględnienie skutkowałoby obniżeniem zachowku, a nawet oddaleniem roszczenia o jego zapłatę. Pozwani wywiedli bowiem, że roszczenie powódki stanowi nadużycie prawa podmiotowego w rozumieniu przepisu art. 5 kc, gdyż powódka nie przyczyniła się w żadnej mierze do powstania majątku spadkowego, a ze spadkodawczynią utrzymywała jedynie sporadyczny kontakt i nie zapewniała jej wsparcia, ani w czasie choroby nowotworowej męża, ani w czasie żałoby po nim, jak i w czasie ciężkiej choroby nowotworowej samej spadkodawczyni. Utrzymywała ze spadkodawczynią zdawkowy kontakt telefoniczny i rzadko się z nią widywała. Dalej pozwani wywiedli, że w wyniku podziału majątku z byłym mężem (pozwany) powódka otrzymała pensjonat w S., który wbrew ustaleniom rodzinnym zbyła nie przekazując spadkodawczyni jakiegokolwiek części ze sprzedaży. Jest właścicielką mieszkania i otrzymuje emeryturę. Jej sytuacja materialna jest więc dobra i nie uzasadnia uprawnienia do zachowku pojmowanego jako zabezpieczenie członków najbliższej rodziny zmarłego.

Zgodnie z przepisem art. 5 kc, nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony.

Rozważając tę kwestię stwierdzić należy, że w sprawie o zachowek nie jest wyłączone obniżenie wysokości należnej z tego tytułu sumy na podstawie art. 5 kc (por. uchwała SN z dnia 19 maja 1981 r., IIICZP18/81, OSNC 1981 nr 12). Zakres zastosowania powyższego przepisu powinien być jednak stosunkowo wąski, bowiem ocena Sądu, czy żądanie zapłaty sumy odpowiadającej wysokości zachowku stanowi nadużycie prawa podmiotowego nie powinna pomijać, że prawa osoby uprawnionej do zachowku służą urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma wobec swoich najbliższych (wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2004 r., IVCK215/03, PiP 2006/6/111; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 18 stycznia 2013 r., IACa688/12, Lex1286660; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 25 lipca 2013 r. IACa141/12, Lex1356561; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 9 maja 2013 r. IACa334/13, Lex1342321). Względy te nakazują szczególną ostrożność przy podejmowaniu oceny o nadużyciu prawa żądania zapłaty sumy pieniężnej odpowiadającej wysokości zachowku, która nie może opierać się jedynie na ogólnym odwołaniu się do klauzuli generalnej zasad współżycia (wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 31 marca 2011 r. IACa99/11, OSAB 2011/1/21). Obniżenie wysokości zachowku może, więc mieć miejsce w przypadkach zupełnie wyjątkowych, już samo pozbawienie uprawnionego do zachowku korzyści ze spadku w drodze dziedziczenia jest dla niego okolicznością krzywdzącą i dolegliwą, a stanu tego nie powinno jeszcze pogłębiać ograniczenie możliwości realizacji roszczeń z tytułu zachowku.

W orzecznictwie przyjmuje się, że zachowek stanowi minimum zagwarantowanego udziału w spadku spadkobiercy (wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 13 czerwca 2014 r., IACa820/13, Lex1498964). W tym kontekście nie można jednak zapominać, że nie mogą zostać pominięte te zachowania uprawnionego, które wskazują na to, jak ten wywiązywał się ze swoich obowiązków względem najbliższych, ze szczególnym uwzględnieniem spadkodawcy. Przy orzekaniu o zachowku nie należy zatem pomijać oceny moralnej także postępowania uprawnionego do zachowku (wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 22 kwietnia 2009 r., IACa459/08, Lex550912). Stąd też art. 5 kc do instytucji zachowku może być stosowany tylko w sytuacjach skrajnie rażącego zachowania uprawnionego względem spadkodawcy bądź tak drastycznej sytuacji zobowiązanego, że wykonanie uprawnienia do zachowku naraziłoby go na skrajny niedostatek bądź wręcz niesprawiedliwość (wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 27 marca 2013 r., IACa892/12, Lex1353836) - tak A. Kidyba w komentarzu do art. 991 kc w programie komputerowym Lex tezy 26 i 27.

Zdaniem Sądu, zebrany w sprawie materiał dowody nie pozwala na przyjęcie, aby w stanie faktycznym sprawy istniało uzasadnienie dla zastosowania przepisu art. 5 kc. Z zebranych w sprawie dowodów wynika, że powódka do śmierci córki pozostawała z nią w bieżących relacjach. Były to relacje poprawne, może nie wylewne. Wynikało to z zaszłości dotyczących nie tyle stosunków powódki z córką, co zaszłości małżeńskich powódki i pozwanego. W relacje między byłymi małżonkami były bezpośrednio uwikłane ich dzieci. Każde z nich było bliżej związane z jednym z rodziców – spadkodawczynią z pozwanym, co budziło negatywne uczucia powódki. Z zebranych w sprawie dowodów wynika jednak, że powódka utrzymywała kontakty z córką, bezpośrednio w czasie pobytów w Polsce i telefoniczne, gdy

przebywała w Anglii. Miejsce zamieszkania powódki za granicą, tam praca zawodowa stanowiąca jej źródło utrzymania – miały niewątpliwie wpływ na charakter tych kontaktów, ich formę i częstotliwość. Z zeznań świadków wynika, że spadkodawczyni zależało na tych kontaktach i mimo trudnych relacji stale jej kontynuowała. Wspierała też matkę przyjeżdżając do Londynu w celu rozwiązywania problemów powódki, w jej sprawy zaangażowała także swoich przyjaciół w Anglii. Ostatni raz powódka widziała córkę dziesięć dni przed śmiercią, była u niej w domu, razem były na zakupach. Powódka przyjechała do Polski dwa dni po śmierci córki, była na jej pogrzebie, pożegnała się z nią. Ze złożonych do akt dowodów wpłat wynika także, że powódka w miarę swoich możliwości wspierała córkę finansowo.

Pozwani podnosili, że powódka zachowała się nielojalnie wobec córki sprzedając dom w S. synowi, nie przeznaczając z tej sprzedaży żadnych pieniędzy dla córki oraz kupując mieszkanie w (...) formalnie na nazwisko syna i sprzedając je następnie A. H. bez ekwiwalentu dla spadkodawczyni. Zdaniem Sądu, zebrane w sprawie dowody nie wskazują na to, aby okoliczności te rzutowały na relacje powódki ze spadkodawczynią. Tak jak określił to świadek P. M. relacje w tej rodzinie nigdy nie były wylewne. Z zeznań powódki i świadków wynika zaś relacje powódki były kontynuowane także po dokonaniu tych czynności rozporządzających.

W toku postępowania pozwany podnosił także zarzut kwestionowania przez powódkę testamentu spadkodawczyni z uwagi na wadę oświadczenia woli, co przedłużyło postępowanie spadkowe i spowodowała zwiększenie zadłużenia kredytowego pozostałego po spadkodawczyni. Przede wszystkim zważyć należy, że okoliczności prowadzące do zastosowania art. 5 kc w sprawie o zachówek powinny dotyczyć czasu sprzed otwarcia spadku i relacji żądającego zachowku ze spadkodawcą. Wyjątkowo tylko mogą dotyczyć postawy uprawnionego po śmierci spadkodawcy. Powódka kwestionowała ważność testamentu spadkodawczyni, do czego miała pełne prawo. Gdyby jej zarzut został uwzględniony dziedziczyłaby spadek z ustawy. Broniła więc swojego prawa, a nie została uznana za niegodną dziedziczenia. Kwestia zwiększenia zadłużenia spadku może być zaś przedmiotem roszczeń odszkodowawczych pozwanych wobec wnioskodawczyni. Zarzuty te nie są więc trafne.

Pozwani podnosili także, że sytuacja materialna powódki jest dobra. Jak wyżej wskazano zachówek stanowi minimum praw spadkobiercy ustawowego. Ewentualna dysproporcja majątkowa pomiędzy uprawnionym do zachowku a zobowiązanym do jego zapłaty, na korzyść tego pierwszego, może mieć znaczenie tylko wówczas, gdy przedmiot spadku ma istotne znaczenie dla egzystencji zobowiązanego, na przykład, gdy jest to mieszkanie, w którym wyłącznie zaspokaja on swoje potrzeby mieszkaniowe. Tak jednak nie jest w tej sprawie. Małoletnia pozwana pozostaje pod władzą rodzicielską pozwanego i I. M., zamieszkuje z rodzicami, mieszkanie przy ul. (...) jest wynajmowane, a odziedziczony spadek ma znaczną wartość.

W tych okolicznościach brak jest podstaw do uwzględnienia zarzutu nadużycia prawa zgłoszonego przez pozwanych.

Zgodnie z przepisem art. 993 kc, w brzmieniu obowiązującym w dacie śmierci spadkodawczyni, przy obliczaniu zachowku nie uwzględnia się zapisów i poleceń, natomiast dolicza się do spadku, stosownie do przepisów poniższych, darowizny uczynione przez spadkodawcę.

Spadkodawczyni obciążyła w testamencie pozwanego obowiązkiem wykonania zapisów i poleceń. Z normy wynikającej z przepisu art. 993 kc wynika, że przy ustaleniu czystej wartości spadku, zapisów zwykłych i poleceń nie odejmuje się od wartości aktywów, mimo że są długami spadkowymi. Długami spadkowymi, zgodnie z normą wynikającą z przepisu art. 922 par. 3 kc są bowiem koszty pogrzebu spadkodawcy w takim zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku, koszty postępowania spadkowego, obowiązek zaspokajania roszczeń o zachówek oraz obowiązek wykonania zapisów i poleceń, jak również inne obowiązki przewidziane w przepisach Księgi czwartej Kodeksu cywilnego.

Zgodnie z przepisem art. 922 kc, prawa i obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób stosownie do przepisów księgi niniejszej (par.1). Nie należą do spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą, jak również prawa, które z chwilą jego śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami (par. 2).

Z poczynionych przez Sąd ustaleń wynika, że w skład spadku po spadkodawczyni wchodziły:

- prawo odrębnej własności nieruchomości przy ul. (...) w G. o wartości 438 000 zł.;
- prawo własności nieruchomości w W. o wartości 171 000 zł.;
- samochód T. o wartości 16 000 zł.;
- środki na rachunkach bankowych: 0,58 (...) i 179,21 (...) w N. Bank w L.; 74,73 zł., 4 138,91 zł., 13 751,62 zł. w Raiffeisen P.; 62,70 USD w Banku (...).

Według tabeli kursów średnich Narodowego Banku Polskiego nr (...) na dzień 24 marca 2010 r. kursy walut były następujące:

- 1USD = 2,8975 zł.;
- 1 CHF = 2,7130 zł.;
- 1 GBP = 4,3423 zł.

Zatem kwota 0,58 (...) stanowi równowartość 2,52 zł., kwota 179,21 GBP stanowi równowartość 778,18 zł., kwota 62,70 USD stanowi równowartość 181,67 zł.

Łączna wartość aktywów spadku wynosi więc 643 927,63 zł. (438 000 + 171 000 + 16 000 + 2, 52 + 778,18 + 74,73 + 4 138,91 + 13 751,62 + 181,67 zł.)

W tym miejscu wskazać należy, że Sąd nie znalazł podstaw do uznania za należące do spadku kwoty przekazane przez powódkę spadkodawczyni (zgodnie ze złożonymi do akt dowodami wpłat), jak tego chciała powódka w czasie przesłuchania w charakterze strony. Z zebranych dowodów nie wynika, aby te kwoty istniały w majątku spadkodawczyni w chwili otwarcia spadku. Powódka stwierdziła, że przekazywała je na rachunek bankowy i z informacji N. Banku wynikało, że na tym rachunku znajdowały się kwoty 0,58 (...) i 179,21 (...). Te kwoty Sąd zaliczył do spadku. Skoro więc sama powódka twierdziła, że kwoty te przekazywała na leki i potrzeby spadkodawczyni, a wcześniej jej męża brak było podstaw do uznania za spadek pozostałych zapłaconych kwot, zapłaconych zresztą w znacznej mierze kilka lat przed śmiercią spadkodawczyni.

Z poczynionych ustaleń wynika, że majątek spadkowy był obciążony długami, co ma istotne znaczenie dla ustalenia wartości czystej spadku – substratu zachowku. Zadłużenie to na dzień śmierci spadkodawczyni wynosiło: 52 996,37 CHF – 144 038,83 zł. z tytułu kredytu na mieszkanie; 14 060,12 zł. z tytułu kredytu na samochód; 27 476,85 CHF – 74 544,69 zł. (1CHF = 2,7130 zł.). Łączne długi spadkowe wynosiły 232 643,64 zł.

Wobec tego wartość czysta spadku wynosi 411 283,99 zł. (643 927,63 – 232 643,64 zł.

Udział powódki w spadku wynosiłby 1/2 tej kwoty, czyli 205 641,99 zł., a należny zachówek 1/2 z tej kwoty czyli 102 820,99 zł. Taki sam zachówek przysługuje pozwanemu jako ojcu spadkodawczyni.

W odpowiedzi na pozew pozwany wnosil o oddalenie powództwa wywodząc, że od niego powódce zachówek nie należy się, gdyż należny mu zachówek jest wyższy od wartości udziału, który odziedziczył.

Zgodnie z przepisem art. 999 kc, jeżeli spadkobierca obowiązany do zapłaty zachowku jest sam uprawniony do zachowku, jego odpowiedzialność ogranicza się tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jego własny zachówek.

Skoro pozwany P. M. nabył spadek w 2142/9021. to wartość czysta nabytego spadku wynosi 87 657,72 zł. Jest zatem niższa niż należny pozwanemu zachówek. Wobec tego stosowanie do art. 999 kc roszczenie przeciwko pozwanemu o zapłatę zachowku podlega oddaleniu.

Powódce natomiast przysługuje zachowek od pozwanej W. M. w proporcji do wartości czystej nabytego przez nią spadku. Powódka dziedzicząc w 6879/9021 nabyła spadek o wartości czystej 313 626,26 zł. Należny powódce zachowek w proporcji do tej kwoty to kwota 78 401 zł. (1/4 z kwoty 313 626,26 zł. – albo inaczej licząc 76,25% z całego należnego powódce zachowku). Bez znaczenia jest przy tym fakt, że pozwani nie dokonali działu spadku i ich odpowiedzialność za długi jest solidarna. Skoro od pozwanego powódce zachowek nie przysługuje, zachowek od pozwanej jako tylko jej dług spadkowy obliczony jest z uwzględnieniem tylko wartości spadku, który nabyła pozwana.

Mając na uwadze tak poczynione ustalenia i rozważania, w punkcie 1 wyroku zasądzone od pozwanej na rzecz powódki kwotę 78 401 zł. tytułem zachowku, o czym orzeczono na podstawie przepisów art. 991 par. 1 i 2 kc.

W punkcie 1 wyroku orzeczono także o odsetkach ustawowych i odsetkach ustawowych za opóźnienie. W pozwie powódka domagała się odsetek od dnia wniesienia pozwu, co nastąpiło 22 sierpnia 2014 r. W aktach sprawy znajdują się pisma datowane na 18 sierpnia 2014 r. zawierające wezwanie do zapłaty. Brak jest jednak dowodów wysłania lub doręczenia pozwanym tych pism. W toku postępowania, na rozprawie 20 stycznia 2015 r., ustalono, że postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku na rzecz pozwanych uprawomocniło się z dniem 3 grudnia 2014 r., a więc już po wniesieniu pozwu i po doręczeniu odpisów pozwu pozwanym (10 grudnia 2014 r. k. 163, 164). Wobec kwestionowania przez powódkę ważności testamentu, dopiero w dniu 3 grudnia 2014 r. przesądzonym zostało, kto będzie zobowiązany do zapłaty zachowku. Zdaniem Sądu, w tej sytuacji pozwana opóźniła się ze spełnieniem świadczenia dopiero od dnia następnego, czyli 4 grudnia 2014 r. i od tej daty powódce należą się odsetki za opóźnienie. O obowiązku zapłaty odsetek orzeczono na podstawie przepisów art. 481 par. 1 i 2 kc.

W punkcie 2 wyroku oddalono powództwo przeciwko W. M. w pozostałym zakresie, to jest co do dalszej należności głównej i odsetek przed dniem 4 grudnia 2014 r. O oddaleniu powództwa orzeczono na podstawie przepisów art. 991 par., 1 i 2 kc oraz art. 481 par. 1 i 2 kc stosowanych, a contrario.

W punkcie 3 wyroku oddalono powództwo przeciwko pozwanemu P. M. orzekając na podstawie przepisów art. 991 par. 1 i 2 kc stosowanego, a contrario oraz art. 999 kc.

O kosztach postępowania orzeczono w punktach 4-7 wyroku na podstawie przepisów art. 108 par. 1 kpc, art. 98 par. 1 i 3 kpc, i art. 100 kpc i art. 102 kpc.

Z uwagi na charakter roszczenia oraz wiek małoletniej pozwanej w punkcie 4 wyroku zniesiono koszty postępowania pomiędzy powódką i pozwaną tym bardziej, że powódka wygrała swoje roszczenie w proporcji mniejszej niż połowa wywiedzionego w pozwie roszczenia.

Wobec przegrania roszczenia w stosunku do pozwanego Sąd obciążył powódkę obowiązkiem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego pozwanego reprezentowanego przez profesjonalnego pełnomocnika oraz obciążył ją kosztami opinii biegłej w proporcji do przegranego roszczenia.

Z uwagi na wiek małoletniej pozwanej odstąpiono natomiast od obciążenia jej pozostałymi kosztami opinii biegłej przejmując je na rachunek Skarbu Państwa.